

Ústav romanistiky Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
Oponentský posudek diplomové práce

Název práce: Překlad vybraných lexikálních jednotek nástroji podporujícími strojový překlad – zaměřeno na pojmy z oblasti gastronomie.
Autorka práce: Bc. Andrea Exnerová
Vedoucí práce: PhDr. Jana Pešková, Ph.D.

Diplomová práce Andrey Exnerové se zabývá strojovým překladem peruánské terminologie z oblasti gastronomie. Jak sama diplomandka uvádí, jejím cílem je zhodnocení, který z překladatelských postupů převládá při překladu lexikálních jednotek z oblasti peruánské gastronomie MT nástroji (viz např. s. 4). Takto koncipovaná práce tedy nejenže koresponduje s narůstajícím trendem využití strojového překladu v běžném životě, ale také má potenciál přispět i k rozvoji širšího sociokulturního poznání.

Práce je standardně členěna na teoretickou (s. 8–60) a rozsáhlejší praktickou část (s. 60–170), u nichž již na úvod musím konstatovat, že se je však autorce nepodařilo úspěšně propojit v koherentní celek. Ačkoliv se totiž teoretický blok jednoznačně zabývá relevantními translatologickými otázkami (překladatelské nástroje, hodnocení kvality překladu ad.), s ohledem na téma práce se mi jeví bezpředmětné např. představovat problematiku týkající se uměleckého překladu (Levý, Popovič apod., viz s. 30nn.) nebo CAT nástrojů. V teoretickém oddíle se navíc vyskytují úseky textu, které se duplikují (jsou však synonymní a ne identické), viz např. na s. 19¹ či na s. 41², což na čtenáře, který má zkušenosti s překladem za pomoci MT nástrojů, může působit dojmem, že k parafrázování některých pasáží odborné literatury bylo využito obousměrného převodu textu skrze MT. Dojem nepůvodnosti pak ještě umocňují některé úseky odkazující např. na díla zahraničních autorů (např. ad Hurtado Albir, 1994, v DP s. 9–13, kapitola Specifika překladu), jejichž parafrázování obsahuje pro češtinu atypické jazykové struktury (nepřirozený slovosled, zachovávání cizojazyčných pravidel shody v čísle mezi jménem a slovesem apod.).³ Dále dochází k nadstandardně hutnému čerpání z několika – byť relevantních – zdrojů (např. Zehnalová, Gromová et al. – *Antologie*) a při citování některých autorů dále chybí např. údaj o roku vydání publikace (např. s. 60 – Knittlová, Černý ad.). Kontrola původnosti práce je však v kompetenci vedoucího, proto na tyto možné problematické aspekty pouze upozorňuji.

Pokud se jedná o vlastní obsah teoretické části, např. popis historie strojového překladu s tématem práce koresponduje, ačkoliv hloubka a šíře těchto poznatků je dle mého názoru pro cíle práce nadbytečná. Pro praktické analýzy se však jeví jako zásadní zejména porozumění překladatelským postupům využívaným v překladu lexikálních jednotek (*kalk*, *výpůjčka*, *modulace*, *transpozice*, ...), které jsou naopak zmíněny spíše marginálně a navíc poněkud

¹ „Problematika s využitím strojového překladu se objevuje v souvislosti s tzv. „časovou smyčkou“ nebo „degradací kvality“, což znamená, že tvůrci strojového překladu se obávají, že neověřený výstup ze strojového překladu bude použit jako vstupní materiál pro korpusy, se kterými strojový překlad pracuje, a tím dojde k postupnému snižování kvality strojového překladu. Problém s kvalitou strojově generovaného překladu se objevuje při použití „časové smyčky“ nebo „bodu degradace“, kdy strojově generovaný překlad se stává vstupním materiálem pro další generování překladu, což má za následek snižování kvality.“

² „První úroveň se zaměřuje na celkové hodnocení kvality překladu jako oboru. Druhá úroveň specifikuje procesy, které se v oboru používají. Třetí úroveň definuje konkrétní postupy, které mohou být dále specifikovány s ohledem na použití konkrétních nástrojů, jako jsou hodnotící schémata nebo stupnice hodnocení. První úroveň zahrnuje HKP jako obor, který se zabývá překladatelským procesem a produktem, včetně tradiční kritiky překladu, a je předmětem zájmu různých skupin lidí v akademickém a profesním prostředí. Druhá úroveň popisuje procesy HKP, což jsou soubory postupů, které se v těchto prostředích používají a jsou zaměřeny na specifické účely. Třetí úroveň definuje postupy HKP jako jednotlivé kroky nebo fáze, ze kterých se procesy skládají.“

³ s. 10 – „Při čemž v případech, že se jedná o spisovatele špatného nebo ne příliš dobrého, může rovněž dojít k nepochopení jeho původního záměru ze strany čtenáře, avšak pak nepochopení je chybou spisovatele.“
s. 12 – Nicméně překlad děl, která mají hluboké kořeny v dané kultuře, s sebou nesou nevyhnutelně obrovské ztráty informací; tamtéž – Existují jen velmi málo textů... aj.

nepatříčně integrovány mezi kapitoly věnované překladatelským technologiím (s. 53nn.). Teoretický blok tedy bohužel nemohu považovat za zcela uspokojivý, nicméně oceňuji, že se autorka snažila obsáhnout širokou škálu literatury a porozumět do hloubky komplexní problematice překladu z různých perspektiv.

Kladně naopak hodnotím praktickou část, jejímž produktem je jednoznačně přínosný a obsáhlý korpus peruánské terminologie z oblasti gastronomie, získaný studentčinými vlastními silami při systematické terénní práci v Peru, i víceméně úspěšné translatické analýzy (k těm mám však několik dotazů, které specifikuji níže). Metodologická koncepce je z mého úhlu pohledu v pořádku. Zkompilované názvy pokrmů a nápojů jsou představeny za pomoci slovníků a opatřeny studentčíným komplementárním popisem v případě, kdy nebylo možno spolehlivě dohledat jejich definici a etymologii. Následně jsou vyhledány ve větném kontextu (získaném převážně z korpusů RAE či peruánských webových stránek) a podrobeny překladu vybranými nástroji MT (DeepL, Google Translate, Bing Microsoft Translator, Lingea Translation, MyMemory, SYSTRANet). U provedených překladů je vyhodnocena míra jejich adekvátnosti a provedena klasifikace aplikovaných překladatelských postupů. V konečné fázi jsou výsledky prezentovány kvantitativně a okomentovány.

Za nešťastnou považuji formulaci hypotézy (viz s. 61 – *hypotézou praktické části bude ověřit...*), která spíše odpovídá cíli. Pokud se jedná o globální výsledky analýz, shodují se s autorkou v tom, že za nejspolehlivější může být označen nástroj DeepL, zatímco za nevyhovující Lingea Translation. Plně však nerozumím některým závěrům, jako kupříkladu následujícímu: *Zajímavostí je, že rovněž i v případě zhodnocení nápojů obsahující geografické označení, jako je Piscopolitan, koktejl MachuPicchu, Perú libre, aj. je převažujícím překladatelským postupem také výpůjčka* (viz s. 172). Osobně překlad formou výpůjčky u toponymických označení považuji za prediktabilní a např. pojem *piscopolitan* dle mého názoru neobsahuje geografický údaj. K obsahu analytické části mám také několik otázek, jejichž zodpovězení by mělo tvořit stěžejní bod obhajoby:

1. S odkazem k páru *Picopolitan-Piscopolytan* na s. 72, ale zejména k jeho teoretickému uchopení viz s. 62, skutečně dochází k tomu, že záměnou *i/y* dojde ke změně překladatelského postupu z výpůjčky na kalk? Nemohlo toto zkreslit celkové výsledky analýz frekvence užití vybraných překladatelských postupů? Podobně též s. 98 *smažené yuquitas* (výpůjčka?) a *smažené juquity* (kalk?).
2. Může diplomandka definovat hybridní kalk? V práci tento údaj chybí, přestože je vzhledem k příkladům zásadní.
3. Ke s. 62 a následným analýzám: Lze považovat *nesprávný překlad* za překladatelský postup? Znamená to, že pokud dojde např. ke kalkování, jehož výsledkem je z pohledu cílového jazyka lexikální jednotka postrádající v daném kontextu smysl, hovoříme o jiném překladatelském postupu zvaném *nesprávný překlad* a skutečnost, že došlo ke kalkování, je irelevantní?
4. Překlady zkoumaných lexikálních jednotek diplomandka vždy posuzuje zasazené do širšího větného kontextu, což je zcela adekvátní. V některých případech je však nucena si kontextovou větu utvářet sama, jako např. na s. 109 – *Piqueos Uros es el plato que nos encantó muchísimo cuando visitamos Puno*. Co je na ní nesprávně?
5. Na s. 90 je uvedeno: *a) slovníkový ekvivalent Černý, 2018: pokrm; vařený brambor v omáčce z česneku (ají), sýru, s hlávkovým salátem, vejcem na tvrdo a olivami*. Opravdu je to takto uvedeno v citovaném zdroji? Znamená slovo *ají* skutečně *česnek*? Vzhledem k tématu práce je to důležité.
6. Jakou roli mohou hrát v překladu skrze MT velká písmena, popř. zasazení do uvozovek? Nemůže to mít dopad na aplikovaný překladatelský postup? Viz např. s. 59 – *Cerveza Cusqueña*, nebo s. 90 – *En su obra "La vida en el entorno del **tamal peruano**"*?
7. Opravdu je správným překladem slova *limeña* český protějšek *limanský*? Viz s. 148, ad překladač SYSTRANet.

Stylisticky je práce psána s některými formulačními neobratnostmi a nepatřičnými subjektivními hodnoceními (např. s. 22 – *v jiném případě*, s. 61 – *hypotézou praktické části bude ověřit*, s. 23 – *dobrý sluha, ale špatný pán*, s. 123 – *tento pokrm Peruánci velmi rádi vaří a chutná jim*), orientaci v textu komplikuje absence číslování kapitol, schémat a tabulek, zarážející je využití odrážek v seznamu literatury. Příklady a výsledky jsou však zachyceny v přehledných tabulkách a grafech. Místy se vyskytuje nejednotné formátování (např. chybějící kurziva u příkladů na s. 73, 89, 95, jiný typ písma na s. 106, 110). Dále se objevují překlepy a bohužel také výraznější gramatické chyby ve shodě podmětu s přísudkem, vyjmenovaných slovech, interpunkci apod. (např. s. 24 – **vyplívá*, s. 139 – *nástroje *přeložili*, s. 86, 110, 122 – **naší* pro 4. pád, a řada dalších). Vyskytuje se i analytické stupňování, které není češtině vlastní (např. s. 33, 34 – **více diferencovaný, volný, opatrný* namísto *diferencovanější, volnější, opatrnější*). Ačkoliv španělské resumé je formálně v pořádku, bohužel se jedná o prostý překlad českého závěru, což by zvláště u diplomových prací nemělo nastávat. V seznamu literatury upozorňuji na chybějící uvedení autorů hojně citované publikace *Antologie teorie odborného překladu (výběr z prací českých a slovenských autorů)*, 2010, Gromová et al.

Závěr: I přes uvedené výtky konstatuji, že práci Andrey Exnerové ještě doporučuji k obhajobě s tím, že ji předběžně hodnotím známkou **dobře**, a s vědomím, že výsledné hodnocení bude stanoveno na základě obhajoby. Stupeň hodnocení opírám na jednu stranu o polemickou původnost a kvalitu oddílu teoretického, nedostatky ve formálních náležitostech a vybrané analytické aspekty, na druhou stranu pak o značný přínos v podobě korpusu dat pro praktickou část získanému díky diplomandčině kvalitní autonomní práci *in situ*.

V Českých Budějovicích dne 6. června 2023

Mgr. Markéta Šmídová, Ph.D.